

МЕТОДИСТ — BEST

ШКІЛЬНИЙ
СВІТ
ЕКСПЕРТ
у галузі освіти

Число 7 (96), липень 2014

Виходить із серпня 2006 року один раз на місяць
Розповсюджується тільки за передплатою

Управління
СВІТОЮ

Доступність та універсальний дизайн як необхідні передумови інклюзивного навчання

Лариса БАЙДА, начальник відділу ВГО «Національна асамблея інвалідів України»

Чого ми досягаємо, коли намагаємося створити доступне шкільне середовище для дітей з інвалідністю? Передусім забезпечуємо та гарантуємо всім однакові права, поліпшуємо якість життя, забезпечуємо більше незалежності та свободи для реалізації життєвих цілей кожної людини.

У дискусіях про інклюзивне навчання обов'язково постає проблема «доступності» шкіл, і ми одразу уявляємо фізично доступний чи недоступний вхід у школу, класні кімнати, туалети тощо. Безумовно, «доступність» стосується набагато ширшого спектру питань, адже йдеться про доступність методичних матеріалів, підручників, застосування технічних засобів для учнів із різними освітніми потребами, планування навчального процесу, організацію дозвілля, наявність пристосованого шкільного автобусу тощо.

Ми зазвичай розглядаємо *три складові доступності*: архітектура, транспорт та інформація, які тісно пов'язані між собою. Про це

необхідно пам'ятати під час упровадження інклюзивного навчання.

Діти з особливими освітніми потребами¹ не зможуть скористатися своїм правом на освіту, яке задеклароване державою, якщо до нього немає «доступу». Зокрема, відсутність «доступного» шкільного автобусу може перешкоджати учням із порушенням опорно-рухового апарату добиратися до місць навчання. Невикористання комп'ютерних і допоміжних технологій у різних навчальних ситуаціях створює нові бар'єри для учнів із сенсорними порушеннями. Учень, який має доступ до інформації, може мати інструменти для навчання, але учень, який має доступ до навчання,

¹ Діти з особливими освітніми потребами — це особи до 18 років, які потребують додаткової підтримки для забезпечення розвитку, виховання і навчання (діти з функціональними порушеннями розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці, працюючі діти, діти-мігранти, діти-представники національних меншин, діти-представники релігійних меншин, діти сімей із низьким прожитковим мінімумом, безпритульні діти, діти-сироти, діти із захворюваннями СНІД/ВІЛ та інші). У цій статті мова йтиме про дітей з інвалідністю та функціональними порушеннями розвитку.

повинен знати, як використовувати ці інструменти.

У широкому розумінні, доступність навчального процесу — це усунення наявних бар'єрів, які заважають дитині з особливими потребами скористатися своїм правом на освіту. Тому оцінка стану доступності вимагає комплексного та універсального підходу.

Доступність — це показник того, якою мірою «продукт» або послуга можуть бути використані учнем з особливими освітніми потребами так само ефективно, як вони використовуються іншими учнями.

Принципи доступності формуються на загальних вимогах до доступності (фізична доступність, безпека, інформативність, зручність) та з урахуванням суттєвих специфічних характеристик у різних сферах, що відображають правильне використання наявних стандартів та норм.

Коли вимагається, щоб «продукти»² та послуги були доступними, оцінюють ступінь доступності та посиляються на визнаний стандарт. Стандарти доступності для конкретних видів «продукції» часто є спробою кількісно описати доступність у вимірюваних величинах шляхом перерахування необхідних характеристик, об'єктивних тестів і критеріїв за принципом відповідає/не відповідає.

На практиці доступність навчання визначається досвідом учнів з інвалідністю. Що більше людей, які можуть скористатися «продуктом», що більше завдань вони можуть вирішити за допомогою нього і що легше їм дається вирішення цих завдань — то доступнішим є цей «продукт». «Продукт» або послуга доступні тією мірою, якою їх конструкція, пристрій або форма надання послуги задовольняють потреби дітей з інвалідністю.

У цій статті йтиметься про *архітектурну доступність шкіл*, оскільки нині ці питання пов'язані не тільки із впровадженням інклюзивного навчання для дітей з інвалідністю, а мають набагато ширше значення.

Чи хотіли б ми позбавити педагогів з інвалідністю можливості займатись улюбленою справою? Мабуть, ні.

Чи хотіли б ми позбавити батьків-інвалідів права повною мірою брати участь у житті своєї дитини — наприклад, відвідувати батьківські збори, брати участь у роботі батьківських комітетів і мати безпосереднє спілку-

вання з класним керівником та викладачами? Мабуть, ні.

Від того, чи будуть наші школи архітектурно доступними, буде залежати і те, скільки студентів у майбутньому зможуть навчатися у професійних і вищих навчальних закладах.

Тобто архітектурна доступність шкіл важлива не тільки для школярів з інвалідністю, а й для кожної людини.

Архітектурно доступна школа — це:

- забезпечення рівних можливостей у реалізації права на освіту для всіх дітей;
- врахування потреб всіх користувачів: дітей, учителів, батьків;
- підтримка політики, яка сприяє впровадженню інклюзивного навчання;
- безпечне середовище для всіх дітей та дорослих;
- поліпшення функціональності об'єкта для всієї громади;
- заощадження коштів до 40 % на етапі проектування.

Незалежно від масштабу («дрібні» роботи, реконструкція чи будівництво нової школи) **проект зі створення архітектурно доступної школи** повинен включати наступне:

- *Розподіл обов'язків та відповідальності.* Передусім повинні бути чітко розподілені обов'язки: визначено, хто несе загальну юридичну відповідальність, хто затверджує витрати і хто має право давати рекомендації щодо розробки проекту забезпечення архітектурної доступності.

- *Початкове дослідження.* Проведення аудиту доступності³ і визначення вагомих особливостей для створення архітектурної доступності:

- наявні і майбутні необхідності дітей та дорослих з особливими потребами;

- результати консультацій зі спеціалістами щодо забезпечення архітектурної доступності;

- питання включення реконструкції школи в бюджетне фінансування; питання необхідності в пошуках додаткових (донорських) коштів.

- *Проведення консультацій.* Стратегічні потреби, цілі, вартість бюджетів тощо визначаються шляхом проведення консультацій, наприклад з посадовою особою, яка відповідає за освіту.

² Наприклад, матеріал, написаний великими літерами і без малюнків, які відвертають увагу; програмне забезпечення налаштоване для відповідного шрифту з вилученням графіки.

³ Зразок анкети для проведення аудиту доступності на сайті: <http://netbaryerov.org.ua>

Фото 3: http://naked-science.ru/sites/default/files/imagecache/node_image_full/detskiy-autizm.jpg

- **Створення команди.** Директор школи створює команду: визначає відповідального працівника від школи, запрошує архітектора, спеціаліста з питань інвалідності (архітектурної доступності), представників пожежної безпеки, охорони здоров'я, батьківського комітету (за потреби) для узгодження та подальшої реалізації Проекту щодо забезпечення архітектурної доступності школи.

- **Забезпечення достатнього фінансування і ресурсів** особливо важливе для врахування потреб всіх дітей, і **досягнення високих практичних результатів.** Можливо, доведеться поєднувати фінансування з різних джерел/бюджетів, тому важливо з самого початку зробити правильні розрахунки і закласти всі витрати.

- **Упровадження.** Координація дій та зусиль усієї команди. Узгодження термінів виконання проекту. Прозорість та відкритість дій. Контроль за виконанням проекту зі сторони директора школи.

Перед початком роботи над питаннями архітектурної доступності школи потрібно:

Сприймати — бути обізнаним щодо питань інвалідності, інклюзивного навчання, наявних державно-будівельних норм (ДБН), основних принципів доступності та універсального дизайну.

Розуміти — усвідомлювати сутність та роль архітектурної доступності шкіл, а головне — принципи використання доступності та універсального дизайну. Наприклад, «швелерна доступність»⁴, відсутність туалетів, пандуси, які не відповідають нормам ДБН, а тому наносять шкоду всьому навчальному процесу.

Використовувати — забезпечити здатність кожної дитини та дорослої людини дістатися до шкільного приміщення (класу) і взаємодіяти з оточенням. Наприклад, діти, які користуються інвалідною коляскою, повинні не лише мати доступ до класів, але й вільно почувати себе за партою, на шкільному майданчику, у їдальні тощо.

Нерідко від адміністрацій шкіл можна почути: «У нас немає коштів, дайте нам кошти і ми все зробимо». Але хіба питання архітектурної доступності залежать тільки від наявності коштів?

Скільки за останні роки новозбудованих шкіл уведено в експлуатацію з порушенням державних будівельних норм? Скільки шкіл після капітальної реконструкції залишилися

архітектурно недоступними для дітей з інвалідністю? Скільки шкіл у звітності стали «архітектурно доступні» завдяки створенню «швелерної доступності»? Можна продовжувати ставити запитання і далі, але нічого не зміниться, допоки не зрозуміємо, що це потрібно не тільки системі, а насамперед нашим дітям.

На шляху інтеграції до європейського та світового співтовариств Україна ратифікувала низку міжнародних правових актів, які здійснили певний вплив на формування національної державної політики і практики щодо забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, упровадження принципів доступності та універсального дизайну на всі сфери життєдіяльності осіб з інвалідністю.

Більшість положень цих актів трансформовані в національне законодавство, зокрема й у сферу освіти.

Слід також враховувати, що Україна 16 грудня 2009 року ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів (далі — Конвенція) і намагається виконувати ухвалений Комітетом Міністрів Ради Європи у квітні 2006 року План дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з інвалідністю в суспільстві (2006—2015 рр.). Ці міжнародні документи містять зобов'язання для держави, зокрема й у сфері освіти. Так, стаття 24 Конвенції зобов'язує державу забезпечувати інклюзивне навчання на всіх рівнях освіти на підставі рівних можливостей. У статті 9 йдеться про те, що держава має створити умови доступу людей з інвалідністю до всіх об'єктів і послуг нарівні з іншими. Зокрема, до будівель, доріг, транспорту та інших внутрішніх

⁴ Дві металі рейки, покладені на сходи. Не відповідають державним будівельним нормам — Приміт авт.

та зовнішніх об'єктів, шкіл, житлових будинків, медичних установ і робочих місць тощо.

Поряд із питанням архітектурної доступності шкіл актуальним є питання *універсального дизайну* — підходу, що відображений у документах ООН, Європейського Союзу, Ради Європи і застосовується в політиці багатьох європейських та міжнародних країн, зокрема й у сфері освіти.

Універсальний дизайн — це основа для розробки проектування навколишнього середовища, громадських будинків і споруд, транспортних засобів загального користування, речей, технологій, будь-яких інформаційних видань або способу подачі інформації та комунікацій так, щоб ними могли користуватися найширші верстви населення, незважаючи на їх можливі функціональні обмеження.

Універсальний дизайн є економічно ефективним підходом, що задовольняє потреби *всіх користувачів* вже на початковому етапі розробки та проектування і виключає майбутні нераціональні витрати.

Концепція універсального дизайну базується на семи принципах.

Принцип 1. Рівноправне використання.

Принцип 2. Гнучкість у користуванні.

Принцип 3. Просте та зручне використання.

Принцип 4. Сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів.

Принцип 5. Припустимість помилок.

Принцип 6. Низький рівень фізичних зусиль.

Принцип 7. Наявність необхідного розміру і простору.

Питання архітектурної доступності навчального закладу є складовою процесу інклюзивного навчання. Звичайно, у кожного суспільства є вибір вкласти фінансові та людські ресурси в систему освіти дітей з інвалідністю нині або зробити це з часом.

Однак, якщо суспільство розглядати як цілісну систему, потрібно зважати на те, скільки втрачає наша держава, коли вона не забезпечує освіту всім дітям. Здобуття освіти для дітей з інвалідністю — це можливість інтеграції в суспільство, працевлаштування, незалежний від сторонньої допомоги спосіб життя, можливість відчувати себе потрібним суспільству та «жити нарівні з іншими». Виключення з системи освіти цієї групи дітей для держави — це порушення їх прав, утримання протягом всього життя, догляд, допомога, соціальні пільги — значні фінансові витрати...

То скільки коштує нашій державі архітектурна недоступність шкіл?

Управління освітою + Дитячий садок. Управління. Комплект

у складі: газети «Управління освітою», «Дитячий садок. Управління»

ТЕРМІН	КІЛЬКІСТЬ	ВАРТІСТЬ
3 міс.	9 видань	149,28 грн
6 міс.	18 видань	298,56 грн
12 міс.	36 видань	597,12 грн

Для керівників дошкільної освіти різних рівнів

ІНДЕКС

95010